

A „GYÖNGÉD” FORRADALOM KIHÍVÁSA*

Pozsonyban, az óvárosi Mihály-kapu szomszédságában, a szlovák és a magyar kiadók fölbolydult székházában találkoztam *Dobos László* íróval, a jeles közéleti személyiséggel, aki most éli át a „gyöngéd” forradalom bizalmából politikusi szerepkörre hivatott alkotó összes gyötrelmét. Vezető tisztséget tölt be a *Csehszlovákiai Magyarok Fórumában*, a tiszta lappal induló *Magyar Írók Társaságának* akcióbizottságában. A *Madách Kiadó* munkatársai néhány napja titkos szavazással igazgatóvá választották. Ez nem hétköznapi tehertételt jelent, tengernyi a tennivaló.

– *Alig két hónap telt el a forradalom kezdete óta. Sokkoló sebességgel zajlanak az események. A most alakuló és kiteljesedő demokrácia milyen esélyeket jelenthet a szlovákiai magyar nemzetiségi kisebbség számára?*

A legsürgetőbb feladat, hogy megteremtsük új intézményeinket. Az utóbbi 40 évben a magyar kisebbségnek nem volt érdekvédelmi szervezete. Ezért a csehszlovákiai magyarok kulturális szövetsége, a *Csemadok* folytonos viták kereszttüzeiben állt, mert íratlanul, kimondatlanul mindig is érdekvédelmi szervezet volt. A baj általában akkor keletkezett a *Csemadok* körül, mikor a politikai hatalom által megszabott szűk határait túllépte. Mikor a népművészet ápolásánál, a népművelésnél többet akart. Mikor a *nemzetiségi létben* gondolkodott. Attól kezdve a politika átkozta, vesszőzte, megbélyegezte.

A tavaly november óta létrejött új keletű szervezetek a *Nyilvánosság az Erőszak Ellen* és a *Független Magyar Kezdeményezés* már nem ismerik el, és sztálinista képződménynek tartják a *Nemzeti Front* egész struktúráját, így a *Csemadok*ot is.

– *Nem vezethet-e a többpártrendszer a magyar nemzetiség belső megosztottságához?*

– Az említett szerveződések – a régiék és az újak is – még az egypártrendszer esernyője alatt jöttek létre. De a többpártrendszer egészen más helyzetet teremt. Már szerveződnek a *Kereszténydemokraták*, a *Demokraták* és a *Paraszt Párt*, s ezek országos hatókörű pártok lesznek. Nem lehet megtiltani Dél-Szlovákia magyarjainak, hogy belépjenek ezekbe a pártokba... Tehát kialakul egy pártok szerinti újrendeződés...

– *Biztosítja-e a többpártrendszer a nemzeti kisebbségek egyenrangúságát és egyenjogúságát? Vagy szükséges még emellett egy külön érdekvédelmi szerv?*

– A magunk elképzelése az, hogy a nemzeti kisebbség létét és az öngazgatás irányát egy *lényegesen magasabb szintű autonómítás* felé törekedve kell kialakítani. Ez feltételezi a többpártrendszert és a pluralista szervezetek létét. Emellett persze szükség van *külön nemzetiségi érdekvédelemre*. Kérdés, hol történjék ez? A *Csemadok* hamarosan kinövi korábbi szűk határait, és egyértelműen *társadalmiasul*. Szükségünk van egy erős társadalmi szervezetre, amely *képviselet*öt is állíthat, hogy ne csak kibiceit legyünk a politikának, hanem igazi ténye-

* A beszélgetést Stark R. László vezette. Megjelent a Magyar Hírlap *Ahogy tetszik* című kulturális magazinjának 1990. január 13-i számában.

zói és alakítói is. A helyzet alapjában kedvező: nyitottabbá, szabadabbá vált a csehszlovák társadalom, és a fő csapás iránya: *a demokrácia!*

– *Kérdés, mit tud ebből a kisebbség a maga javára megvalósítani, hogy viszonyul a többséghez és önmaga helyzetéhez?*

– Itt a vélemények polarizálódnak. Az egyik nézet az, hogy először fel kell építeni egy *demokratikus struktúrát*, aztán lehet beszélni a *nemzetiségi kérdésről*. A másik felfogás az alulról való építkezésnek, az *önszerveződésnek*, az *önigazgatásnak* az elve, amely a hangsúlyt a *helyi autonómiák pozíciójának megerősítésére helyezi*. Ez szerintem nagyon hasznos tájolása jelenlegi életünknek. Így váltható a demokrácia emberi, közösségi sorsokra. S így talán a politika magasfeszültsége is leföldelődik...

– *Mutakoznak már magyarlakta területeken az önszerveződés jelei?*

– Az elmúlt húsz év alatt fölhalmozódott feszültségeket és problémákat az emberek természetes logikájukra és reflexeikre támaszkodva próbálják megoldani. Amit nemrég még félve és suttogva mertek csak kimondani, az most megvalósul. Minden központi utasítás nélkül sok helyütt már megjelentek a kétnyelvű feliratok. A nemzetiségi iskolák, a népművelés, újságírásunk, könyvkiadásunk helyzete, a magyar nyelvhasználat *közüggé* vált. Az az érzésem, hogy ez a folyamat egyre inkább kiszélesedik, és a haladás iránya kétségtelen a több és nagyobb önállóság felé tart.

– *Számíthatnak-e a helyi önszerveződések az értelmiség segítségére?*

– A szocialista országokban az értelmiségi lét a legmegtaposottabb, a nemzetiségi térfélen különösen az. Az értelmiség körében okozott kár fölmérhető. A félelem és a bizonytalanság beleitta magát még a sejtekbe is. Az elmúlt évtizedek politikai gyakorlata annyit azért tudott, hogy az értelmiség megfogható, következmények nélkül büntethető, és néha megvásárolható. A kényszerpályára állított nemzetiségi értelmiség olyannyira függvénye lett a hatalomnak, hogy önmagára találása még sok időbe kerül. Hogy a benuhátról, a zsidóságból meddig tart az emberi lét újratámadása, önerejének jelentkezése, az a körülményektől függ. Reménykeltő, hogy kis létszámú értelmiségünk zöme falvak és kisvárosok közösségében él, és így a néppel való kapcsolata éppúgy megmaradt, mint a változásokra való nyitottsága és érzékenysége...

– *Mit tehet ebben az új helyzetben a nemzetiségi magyar irodalom?*

– Ma már az új politikai szervezetekben is ott vannak az írók. Az irodalom *politikai szövevényi szerepe túlhaladottá* vált, ezután csak egy lesz a sok közül a fejlődést serkentő erők sorában. Ezekben a napokban az irodalom szinte elvesztette közönségét, hiszen mindenki a politika tésztaját dagasztja. Magyarországon a társadalmi lét nagy fölörvénylese a *tényirodalom*. Nálunk ez sajnos, még várat magára. A mai napig nincsen megírt csehszlovákiai magyar történelem. A tények nyomása, a történések feltárásának igénye még nincs oly mértékben jelen, mint ahogy azt a történelmi fordulat indokolná. A Madách Kiadó még adós a dokumentumirodalommal, a történelmi tények kiadásával és bemutatásával. A 68 utáni ideológiai restauráció lefékezte és visszafogta szellemi létünket. Ebben a korszakban többször kiadtuk és körbejártuk az összes klasszikusokat, bele is fáradtunk. Hamarosan vállalkoznunk kell a magyar nemzetiségi kultúra teljes irodalmának és a *cseh kortárs szerzők* kiadására. A cseh nemze-

ti kultúra, amit az elmúlt évtizedekben szintén hallatlanul megaláztak – azt hiszem –, most számos nagy művet fog felszínre hozni.

A Madách Kiadót a magyarországi könyvpiac tartotta el mindmáig. S most ez kerül válságba. A mi hagyományosnak mondható kiadói fölfogásunk képtelen fölvenni a versenyt az ottani harsogó szenzációkat szállító könyvkiadással. A szlovákiai magyar lapok is előregedtek. Eddig egyetlen napilapunk volt, az *Új Szó*, és három hete indult a *Nap*. A többi átfutása olyan lassú, hogy az a mai körülmények között tarthatatlan. Égetően szükséges volna egy *nemzetiségi lapkiadó* fölállítása, ami valóban a mai követelményeknek megfelelő lapokat ad ki. Kérdés: ki fogja ezt fölállítani? Nem véletlen, hogy az emberek teljesen átkapcsolódtak a magyarországi hírközlésre. Nagy az információéhség, amit helyell-közzel csak külföldi hírforrások tudnak kielégíteni. Az itteni lapok pedig a bokor legalsó ága alatt vannak.

– *A válságos napokban ön a szlovákiai magyarok segélyszállítmányát vitte Erdélybe. Véleménye szerint milyen lehetőséget nyithat meg a romániai forradalom a magyar nemzetiségiek számára?*

– Erdély még sokkos állapotban van. Az utóbbi évek rémuralmának, zsarnokságának minden hordaléka ránehezedik az emberek lelkére. Hosszú idő fog még eltelni, amíg sikerül egy valamikori léthelyzetet újra megteremteni, visszaállítani a régi pozíciókat. Persze nemcsak a hagyományos nemzetiségi szervezetek visszaállításáról van szó, mert természetesen ott is meg fognak jelenni az új demokratikus szerveződések. Mégsem tartom kívánatosnak ebben a pillanatban a *túlzott polarizálódást* Erdélyben. Egy szörnyű vihar után most vészolják föl egy új, tisztességes struktúra körvonalait. Erkölcsileg megkerülhetetlen a kérdés: *ki volt tiszta és ki nem?* Ki az, aki jogosult megrajzolni a Templom alaprajzát? *A panaszfal*on már áthallatszik *Tökés László* és *Sütő András* eligazító hangja. Megszólal a romániai magyarság leglegázoltabb rétege, az értelmiség, amelyre olyan nyomás nehezedett, aminek képtelenség ellenállni. És ez a mostani *protestálás* olyan hatalmas *erkölcsi tőkét* jelent, ami alapja lehet a feltámadásnak, *az emberi, közösségi magabiztosságnak*.

– *Magyarország körül kialakult egy átjárható és lassan átlátható holdudvar. Nagy lehetőséget jelent ez a magyar nemzetiségek számára a magyar kultúrkör kiteljesedésére.*

– Az erdélyi *nemzeti értékű kultúra* nagyszerű katalizáló erő lehet, amely kiprovokálja és fölgyorsítja *a magyar lét integritását*. Magyarország száz sebből vérzik, és mégis képes volt hatalmas szállítmányokkal segíteni Erdélyt. Az elmúlt évek hiányérzetéből *az erkölcsi sorsközösségnek* egy olyan példája jött létre, ami nem számokban, hanem egy helyzet szükségesleteiben gondolkodik. A szlovákiai magyarság hetvenéves története folyamán először került olyan helyzetbe, hogy kifejezhette *szolidaritását* más országokban élő magyarokkal. A történelemnek nagy elégtétele ez számunkra, amelyért már sokszorosan megfizettünk. A szolidaritás érzése kitölti a korábbi *erkölcsi vákuumot*. Megszűnni látszik Közép-Európa megosztottsága, nagyobb lett a térség, s ezzel a magyarság is fölértékelődött. Óriási *esély* ez egy másfajta – Európában szervesülő – *magyarság* megteremtésére.